FRÅN BRASILIEN *Av HERBERT TINGSTEN*

Vitt, svart och blandat i vimlet på en av Rios fina badplatser.

DET UNDANGÖMDA RASPROBLEMET

I HANDBÖCKER om Sydamerika påstås ständigt att rasfördomar knappast finns och att rasproblemet — trots förekomsten av vita, negrer och indianer i en rad stater — inte spelar någon roll. Särskilt betonas den rasliga likställigheten i Brasilien, där dock speciella förutsättningar finns för uppkomsten av svårlösta rasfrågor. För ett århundrade sedan var efter all sannolikhet majoriteten av den brasilianska befolkningen, om man bortser från de vilda indianstammarna, rena negrer, importerade från Afrika för att tjäna de härskande portugiserna som slavar, och ännu för femtio år sedan var flertalet negrer eller mulatter. Först den starka invandringen under de senaste årtiondena har givit de vita kvantitativ övervikt. För närvarande beräknas av en befolkning på bortåt femtio miljoner 50—60 procent vara vita, 15 procent negrer, och återstoden — utom några hundra tusen indianer — en blandning av vita, röda och svarta, främst mulatter. Att beräkningarna är osäkra och inte kan vara annat behöver knappast understrykas — med den väldiga rasblandningen följer att gränserna blir än mera flytande än på andra håll. Det bör tilläggas att negerslaveriet avskaffades först år 1889 och att negrerna och mulatterna är särskilt talrika i de nordöstra staterna (såsom Bahia och Pernambuco), vilka under slaviden hade större betydelse i det brasilianska samhället än senare.

Negerbo, favella, i Rio, ett stenkast från en av de eleganta stadsdelarna.

Till framhållandet av raserna likställighet i Brasilien — och i Sydamerika i allmänhet — knyts emellertid ofta två reflexioner som inger vissa misstankar hos läsaren. Den ena, formulerad exempelvis av lord Bryce, går ut på att den skillnad som finns mellan de "en skillnad i rang och klass än i färg". Meningen är tydligen att negrerna — vid vilkas ställning jag här skall stanna — inte är underordnade på grund av sin svarta färg, utan därför att de tillhör en lägre samhällsklass. Men ett uttalande som detta kan fattas endast på två sätt: antingen utgår iakttagaren från att negrerna är reellt underlägsna, vare sig på grund av lägre intelligens eller lägre moral, och ser i deras låga ställning ett resultat av denna underlägsenhet, eller konstaterar han helt enkelt att negrerna, oberoende av individuella kvalifikationer, står socialt lägt — och vilken raskdiskrimination kan vara fullständigare än den som generellt gör den ena rasen till en lägre klass än den andra? På existensen av en undangömd rasskillnad tyder också den vanliga reflexionen att en neger, eller anarare en mulatt, som socialt avancerar i Brasilien därmed förvärvar rätten att kallas vit och att man över huvud beteckmar en person som vit då inte hans hudfärg utesluter varje tvivel om att han är neger. Denna konvention kontrasteras mot den nordamerikanska, enligt vilken varje spår av svart härkomst gör en person till neger. Men visar inte i själva verket dessa attityder, som anförts som bevis på raserna likställighet, att de inte är likställda, att man blott på skilda sätt söker dölja motsättningen?

De tre nu anförda standardfraserna i rasfrågan -- att likställighet råder, att det föreligger en skillnad beroende på social ställning, men inte på färg, att i tvivelaktiga fall personer, och särskilt personer på högre social nivå, anses vara vita — kan användas som utgångspunkter för en analys av rasfrågan i Brasilien (och efter allt att döma i flera sydamerikanska stater). Med dessa satser som ledtråd skall jag först redogöra för några omedelbara intryck och erfarenheter.

*

Den som med kännedom om nordamerikanska förhållanden kommer till Brasilien blir genast slagen av de många uttrycken för likställighet raserna emellan. Någon legal eller konventionell diskrimination av den typ han känner till finns inte, den saken är klar. Inga hinder för giftermål, ingen uppdelning av offentliga skolor och universitet, ingen segregation på järnvägar eller i parker och nöjeslokaler som i sydstaterna i USA. På den flottaste badstranden i Rio badar vita, mulatter och negrer tillsammans; de rena negrerna är visserligen inte många, men de finns där ändå. En främling som blott iakttar de yttre förhållandena kan vistas i åratal i detta land utan att observera någon rasfråga — och inte sällan gör han det också.

Den andra iakttagelsen är däremot dubbeltydig. Jag träffar i den överklassmiljö som en jämkad politisk journalist får kontakt med en och annan person vars hudfärg gör intrycket av negerblod ostridigt — men dessa personer anses för vita. Det duger inte att, som i USA vore naturligt, fråga vederbörande om hans situation som neger; det vore en oförskämdhet, ty mannen är konventionellt vit, även om han är vida svartare än otaliga nordamerikanska negrer. Här exemplifieras alltså satserna om presumption för vitheten och om vithetsen som i viss utsträckning inte en färg, utan en social egenskap. I USA finns många vita negrer — deras härkomst är känd, och därmed är saken klar —, i Brasilien finns många svarta vita. Det visar att hudfärgen inte ovilkorligt diskvalificerar, men också att det är ett relativt mycket litet antal negrer som genom extraordinära prestationer når den ställningen att de förvandlas till vita — eljest vore hela uttryckssättet meningslöst. Svenskar som i åratal bott i Brasilien berättar att de endast i enstaka fall på jämställd fot kommit i ytlig kontakt med färgade, och naturligtvis då med färgade av denna socialt vittvättade kategori.

En tredje iakttagelse ger en mera bestämd indikation. I ett slags byar på Rios bergsluttningar, favellas, bor en stor del av stadens negerbefolkning, men nästan inga vita. Dessa favellas beskrivs ibland med hänförelse av personer som lyckas se det mänskliga eländet som ett pittoreskt inslag i en landskapsbild: de är i realiteten, med sina usla kojor, i vilka en svensk bokstavligen inte skulle vilja härbärgera ett svin, en skandal i en stad av Rios storlek och rikedom. Den bilden klargör hur begränsad den legala likställighetens betydelse är om det inte finns en skymt av social likställighet — att skamfläcken här som på många andra håll blivit en turistattraktion gör inte saken bättre.

Samtal om negrernas ställning leder till att man definitivt "upptäcker" rasfrågan. Hos de flesta brasilianer möter ett stolt framhållande av den totala likställigheten järnhård ovilja att gå närmare in på saken. Men åtskilliga personer som utan speciell kunskap och utan närmare reflexion gör "självklara" anmärkningar ger en god vägledning. En sympatisk läkare beklagar att negrerna står så lågt; tyvärr är de lata och lyckliga i sin lättja och kommer därför inte någonstans; bäst är de som ammor och barnsköterskor. En svensk affärsman berättar att de brasilianska tjänstemännen på hans kontor inte gärna ser att någon färgad blir anställd i liknande befattningar. På min fråga: "Tror man rent av att negrerna luktar?" blir svaret: "Ja, men de luktar ju, det vet alla människor"; förgäves omtalar jag att även sydstatsmän av gamla stammen i USA nu blivit klara på att den förnämen är en fördom. Jag får reda på att negrer avvisas från de finare hotellen, att de inte får sitta på de bästa platserna på teatern, att de inte blir invalda i förnäma klubbar, att man söker hålla dem borta från vissa bostadsområden — allt detta gäller "riktiga" negrer eller mulatter, inte sådana som på grund av markerat socialt avancemang blivit vita. Jag får reda på att endast inom de fattigaste folkgrupperna vita gifter sig med negrer eller mulatter och att ett sådant giftermål alltid betraktas som en deklassering. Man påstår att negrerna i favellas vill ha det som de har det, att de avskyr ordning, bekvämlighet och trygghet; riktiga negrer går väl an, men rasblandningen ger dåligt folk. Kort sagt, fördomarna väller fram, något mindre ymnigt och aggressivt än inom vissa kretsar i USA, men lika tryggt och oemotsägligt.

Vad man kan kalla illegal men offentlig diskrimination lär emellertid förekomma endast i få fall. Av gammalt antar marinen — det förnäma vapnet i Brasilien — endast vita officersaspiranter; under Getulio Vargas utfärdades en hemlig skrivelse med order till armén att iaktta samma princip. Denna mot författningens likställighetsregel stridande ordning har påtalats i representationen, men åtminstone inom marinen upprätthålls den fortfarande. På många håll påstår man att de privata lika väl som de offentliga diskriminationstendenserna stegrats på senare tid, möjligen under inflytande både av nazismen och av den amerikanska intoleransen i negerfrågan.

I USA finns ett antal stora organisationer som med politiska och andra medel verkar för förbättring av negrernas ställning. Det står i full överensstämmelse med den brasilianska ideologi enligt vilken något rasproblem inte finns att dylika organisationer saknas i detta land. Inte ens negrerna har samlats till större aktioner; den individuella framgången i enstaka fall har fått tjäna som ersättning för det kollektiva framsteget. På senaste tiden har dock några speciella negertidskrifter framträtt med anspråk på att företräda rasens strävanden. Således utkommer sedan i våras i Rio "Quilombo" — ordet betyder en tillflyktsort för flyende slavar — ägnad "negrernas liv, problem och aspirationer". Tidskriften reagerar mot alla diskrimineringstendenser; nyligen publicerade den namnen på ett antal religiösa skolor och välfärdsinrättningar som öppet och systematiskt begränsade sin verksamhet till vita. Man understryker hur litet som gjorts för att höja negrernas nivå efter slaveriets avskaffande och kräver en rad reformer, såsom förbättringar i undervisningsväsendet, avskaffande av diskrimineringen inom de militära skolorna och en lagstiftning som efter nordamerikanskt mönster möjliggör ingripp mot privat diskriminering. Till nästa år förbereds en kongress av brasilianska negrer för överläggning om gemensamma problem.

Genom en till Brasilien utvandrad europeisk vetenskapsman lyckades jag komma i beröring med några bildade, intellektuella och om sin ställning medvetna negrer — en kategori om vars existens de flesta vita tycks sväva i okunnighet. Vad dessa negrer klagade över, utom den öppna och dolda diskriminering, var främst bristen på utbildningsmöjligheter. De kände väl fördomarna och svårigheterna i USA, men betraktade dock ur sin synpunkt det amerikanska samhället som ett stort framsteg i jämförelse med det brasilianska. "Där kan i alla fall negrerna få lära sig något, även i sydstaterna har de möjlighet att vinna bildning och kunskap, här är vi dömda till okunnighet och elände." Det var egendomligt att höra dessa ord i ett land som just ur rassynpunkt så ofta prisats på USA:s bekostnad.

(Föregående artiklar i serien var införda 27, 29, 31 december, 3, 5, 10 och 13 januari.)

Roman om Delacroix

ATT SKRIVA en roman om Delacroix, en romantiserad biografi över ett romantiskt geni, torde hära till de riskablare företagen, vare sig man i första hand vill göra en bra roman eller en tillförlitlig biografi. Den amerikanska författarinnan *Virginia Hersch* har med sin Delacroixroman, *Att hålla fast en dröm* (Norlin, 13:75; övers. Karin Stolpe), lyckats bättre med det senare än med det förra, och hon måste nog också sägas ha lyckats undvika den största faran, banaliseringen. Boken är bra hopklätad och har en viss spänning, men personerna är mera tvådimensionella kroniklefigurer än levande människor återskapade av en diktare.

Delacroix själv är givetvis allsidigast belyst och är nog också den tydligaste figuren i boken, även om författarinnan inte har räckt till för att fylla ut de konturer som brev, dagböcker och andra dokument har försett henne med. Virginia Hersch har lätt Delacroix säga saker som man omöjligt kan veta om han i verkligheten sagt, men som man vet att han skrivit. Detsamma gäller om de andra, Ingres, Stendhal, Victor Hugo, Dumas, Chopin, George Sand, de båda Napoleonerna, Talleyrand osv. Sådant kan verka illusionsbrytande, liksom författarinnans inskjutna kommentarer av typen "Vérvon var den blivande författaren till Mémoires d'un Bourgeois de Paris", men det bidrar ju till autenticiteten.

Det är mycket man vet med säkerhet om Delacroix' liv och mycket som man bara kan göra antaganden om, I de senare fallen väljer författarinnan inte den mest sannolika möjligheten, utan den mest romantiska. När Virginia Hersch utgår från att Delacroix var son till Talleyrand ansluter hon sig till de flesta av Delacroix' moderna biografer, men hon har mindre stöd när hon låter tjänarinnan Jenny, som troget vaktade och vårdade konstnären under hans sista år, vara samma människa som den Caroline han i sitt ungdom fick ett barn med. Själva genren fordrar nästan sådana saker, och därom är inte mycket att säga. Romanen ger dock på ett nöjsamt sätt så många upplysningar om Delacroix och en så pass levande bild av hans tid att den kan läsas med behållning.

TORSTEN BERGMARK

Pensionsförslag klart för privatläroverken

Pensionsutredningen har lagt fram förslag till definitiv pensionsreglering för befattningshavare vid de statsunderstödda privatläroverken. Förslaget avser emellertid endast rektorer och ämneslärare. Övningslärarna har inte tagits med därför att deras pensionsfråga utreds genom särskilda sakkunniga. Utredningen föreslår att rektorernas och ämneslärarnas pensionering ordnas genom tillämpning av det s. k. SPA-reglementet, dvs. reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare.

Fultofreds köping planerar att bygga en större samlingslokal, innefattande bl. a. teater och bio. Byggnaden, som väntas vara färdig 1951, kostnadsberäknas till omkring 700.000 kr. (DN, Västervik.)

HERMODSKURSER · KVALITETSKURSER ·

Fyra fördelar

för Er som vill ha teknisk utbildning

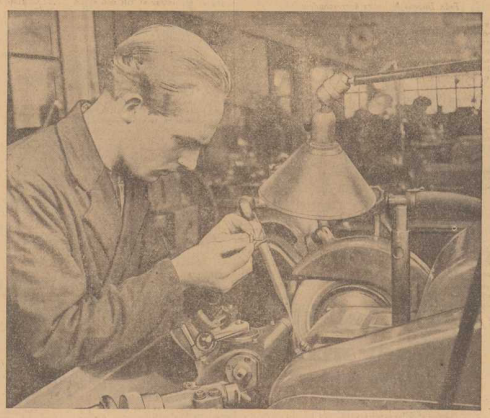

1 *Ni kan läsa till ingenjör i ev etapper*
när Ni läser hos Hermods. Ni behöver inte bestämma Er för en hel kurs på en gång. Ni kan pröva Er fram, steg för steg.

2 *Varje etapp ger Er ökad kompetens*
Första etappen motsvarar t. ex. en förmans- eller verkmästarutbildning, andra etappen ger gott och väl s.k. teknikerutbildning, och hermodsutbildningens tredje etapp leder till ingenjörsexamen.

3 *Ert förvärvsarbete blir till värdefull praktik*
Ni kan läsa på Edra lediga stunder. Ni behöver inte avstå från några inkomster. Ert praktiska arbete blir en mycket värdefull komplettering.

4 *Ni får individuell undervisning*
Vilken skolanderbyggnad Ni än har, kan Ni läsa hos Hermods. Ni behöver bara ha det rätta intresset och den rätta framåtandan. Hermods lägger upp kurserna efter vars och ens möjligheter och behov.

Hos Hermods kan Ni dessutom få specialutbildning för olika branscher och befattningar. Tiotusentals yrkesarbetare har hos Hermods lärt sig räkna, använda räknestickan, läsa en ritning osv. Många ingenjörer och arbetsledare kompletterar hos Hermods sin utbildning med kurser i arbetsstudier, arbetsledning, nomografi, industriell organisation, arbetarskydd, företagsekonomiska ämnen m. m. Hermods är hela folkets skola, och hermodselevernas resultat är ett slående bevis på kursernas kvalitet. *Skriv i dag till Hermods.*

Avdelningar för maskin- och verkstadsteknik, flygteknik, gjuteriteknik, elektroteknik, byggnadsteknik, värme- och sanitetsteknik, kemisk teknologi, vägbyggnad

HERMODS

Slottsgatan 50 A Malmö Tel. Hermods • Stockholmskontor: Mäster Samuelsg 18 Tel 21 33 41 21 17 22

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.